



De Mislukte Participatiewet

Wat goed gaat en beter kan.

27.02.2021

Sjoerd van Kampen

Overzicht	2
Doelen	2
Introductie	3
Wat is de participatiewet?	3
Wie zit er in de participatiewet?	4
Wat is er mis gegaan?	5
Veldonderzoek	7
Multidisciplinaire aanpak Erasmus MC	7
Externe verhalen	8
Verhaal van M.	8
Verhaal van J.	9
Korte verhalen van het FNV	10
Potentiële oplossingen	11
Multidisciplinaire aanpak en maatwerk bij gemeenten	11
Vertrouwen in plaats van wantrouwen	11
Gemeenten moeten zich gaan houden aan de wet	12
Conclusie	12
De mening van de auteur	13
Meer weten?	14
Nawoord	14

Overzicht

Veel mensen zijn de dupe van de participatiewet, de wet die bedoeld is om zoveel mogelijk mensen – ook degenen met weinig arbeidsvermogen – aan het werk te helpen, bij voorkeur bij een gewone werkgever (niet als ZZP'er). In de praktijk zorgt deze wet juist voor dakloosheid, meer armoede, burnouts, zelfdoding, geen toekomstperspectief en maakt deze het moeilijker om uit de bijstand te komen. In dit onderzoeksrapport neem ik deze wet kritisch onder de loep. Zo geef ik een overzicht van wat er fout is gegaan, maar laat ik ook zien wat goed gaat en doe ik suggesties voor de dingen die nog beter kunnen. Net als (getal aantal mensen in bijstand?) andere mensen in Nederlands probeer ik momenteel te leven van een bijstandsuitkering. De participatiewet legt echter meer druk op mensen die al in een kwetsbare positie zitten en dit raakt mij persoonlijk. Hoewel ik ontzettend graag aan mijn toekomst wil werken, wordt dit door de huidige constructie van deze wet mij moeilijk en bijna onmogelijk gemaakt.

Tijdens mijn eerdere werk als Ambassadeur Inclusieve Arbeidsmarkt voor het Erasmus MC deed ik onderzoek naar waar het beter kan op de werkvloer. Nu ik niet kan vorderen (hier zal ik later meer over vertellen in het hoofdstuk 'De mening van de auteur') ben ik gaan kijken waar het precies fout gaat bij de handhaving van de wet. Met deze en andere vragen ben ik op bestaande onderzoeken, artikelen en verhalen van externe bronnen terechtgekomen. Dit onderzoeksrapport is een verzameling van alle feiten en cijfers door de jaren heen. Hiermee wil ik een beroep doen op ambtenaren, bestuurders, gemeenten en het kabinet om te reflecteren en ze te overtuigen om veranderingen in de wet aan te brengen.

Doelen

1. De participatiewet onder de loep nemen.
2. Beter inzicht in zelfredzaamheid.
3. Bekijken wat gemeenten verkeerd doen en of ze zich wel aan de wet houden.
4. Op basis van onderzoek komen tot effectieve oplossingen voor het doel waar de wet voor bedoeld is.

Introductie

De Participatiewet is sinds 2015 een van de grote operaties van het Kabinet Rutte II (VVD-PvdA). De wet vervangt het voorgaande stelsel van Wet werk en bijstand (WWB), Wet sociale werkvoorziening en Wajong. Doel van de wet is hoofdzakelijk zoveel mogelijk mensen – ook degenen met weinig arbeidsvermogen – aan werk te helpen, bij voorkeur bij een gewone werkgever. De invoering van de wet zou het voor werkgevers overzichtelijker en makkelijker moeten maken om mensen met een arbeidsbeperking in dienst te nemen. De gedachte is om de afhankelijkheid van uitkeringen zo klein mogelijk te maken. Hierbij ligt de nadruk op het activeren van mensen. Dit betekent dat er vooral wordt gekeken naar wat iemand wél kan, hoe die kwaliteiten op een werkplek benut kunnen worden en hoe iemand gestimuleerd kan worden om aan de slag te gaan. Hierbij wordt per definitie ervan uitgegaan dat, bij mensen die geholpen moeten worden aan een baan, deze motivatie ontbreekt.

De doelstellingen van deze wet blijken de afgelopen jaren niet te zijn behaald.¹ Daarmee is deze wet, en het doel wat daarmee wordt gesteld, compleet gefaald. Het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft eind 2019 een eindevaluatie gedaan waarin wordt geconstateerd dat er werk aan de winkel is: willen we mensen (met of zonder beperking) zelfredzaam maken, dan hebben ze hulp nodig en die hulp is er bijna niet.

Niet alleen het SCP uit kritiek. Ook Kitty Jong van de Federatie Nederlandse Vakbeweging (FNV) constateert dat de Participatiewet terug naar de tekentafel moet: “Het is nog niet te laat. Het tij kan worden gekeerd, maar daarvoor zijn wel investeringen nodig of liever gezegd het ongedaan maken van de veel te radicale bezuinigingen.”²

Wat is de participatiewet?

De Participatiewet moet de regelgeving en ondersteuning voor mensen met een arbeidsbeperking of afstand tot de arbeidsmarkt zo uniform mogelijk maken. Mensen met een arbeidsbeperking of afstand tot de arbeidsmarkt 2015 onder dezelfde regeling en hebben in principe dezelfde rechten en plichten. Dat maakt de regelgeving minder complex, wat de kansen op werk zou moeten verhogen. Met één duidelijke regeling zou het voor werkgevers en gemeentes bovendien makkelijker moeten zijn om mensen met een uitkering in dienst te nemen.

¹ SCP: Samenvatting Eindevaluatie Van De Participatiewet. Maroesjka Versantvoort
<https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/19/eindevaluatie-van-de-participatiewet>

² Kitty Jong: De Participatiewet is mislukt
<https://joop.bnnvara.nl/opinies/de-participatiewet-is-mislukt#:~:text=Nadat%20het%20Sociale%20e n%20Culturele.kan%20terug%20naar%20de%20tekentafel>

De uitvoering van de Participatiewet valt onder gemeenten. Gemeenten hebben de taak om mensen ondersteuning te bieden. Lukt het niet om mensen aan de slag te helpen, dan komen zij, onder voorwaarden, in aanmerking voor een bijstandsuitkering.

Gemeenten hebben verschillende instrumenten tot hun beschikking om mensen naar werk te begeleiden. Voor een deel zijn dat bestaande instrumenten, zoals een proefplaatsing, jobcoaching en aanpassingen van de werkplek. In de Participatiewet zijn ook twee nieuwe instrumenten opgenomen: loonkostensubsidie en beschut werk. Loonkostensubsidie is een subsidie die werkgevers kunnen ontvangen als zij mensen in dienst nemen die niet het wettelijk minimumloon kunnen verdienen. Beschut werk is bedoeld voor mensen die door hun beperking niet bij een gewone werkgever aan de slag kunnen.³

Wie zit er in de participatiewet?

De doelgroep in de participatiewet is heel breed. In 2019 is er geconstateerd dat er zo'n 420.000 Nederlanders in de participatiewet zitten. Hiervan heeft 39% de Nederlandse nationaliteit, is 51% niet-Westers en 9% Westers. Daarvan zitten er 9% 0 tot 6 maanden, 21% 6 maanden tot 2 jaar, 29% 2 tot 5 jaar en 41% 5 jaar of langer in de bijstand.⁴ Meeste mensen zitten in de bijstand omdat ze werkloos, (tijdelijk) ziek of arbeidsongeschikt worden.

Er wordt vaak een beeld geschetst dat mensen die in de bijstand zitten niet willen werken. Maar klopt dit beeld wel? Door het SCP weten we dat veel mensen die niet kunnen of willen werken met lichamelijke of mentale klachten te maken hebben en vaak ook met comorbiditeit (meerdere aandoeningen tegelijk).⁵ Uit de column 'De Participatiewet is mislukt (2020)' van Kitty Jong is te herleiden dat deze mensen wel willen werken, maar door de regels van participatiewet helemaal uitgebuit worden waardoor zij extra stress en psychische problematiek erbij krijgen. Hierdoor vallen zij vaak weer terug in de bijstand.⁶

³ Rijksoverheid: Loonkostensubsidie

<https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/publicaties/2016/02/23/clienten-met-beperking/clienten-met-een-beperking-pdf.pdf>

⁴ Rijksoverheid: factsheet participatiewet 2019

https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/brochures/2019/11/26/participatiewet/121202_Factsheet+Participatiewet_V3.pdf

⁵ SCP: Helft niet-werkenden met uitkering kan/wil niet werken

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/40/helpt-niet-werkenden-met-uitkering-kan-wil-niet-werken>

⁶ Kitty Jong: De Participatiewet is mislukt

<https://joop.bnnvara.nl/opinies/de-participatiewet-is-mislukt>

Wat is er mis gegaan?

Zoals de genoemde cijfers in het vorige hoofdstuk uitwijzen zitten er momenteel zo'n 420.000 Nederlanders in de Participatiewet. In het vijfjarig bestaan van de wet is het voor 8% van de bijstandsgerechtigden gelukt om een baan te vinden. Verschillende ervaringen wijzen uit dat mensen dankzij de participatiewet vaak aan hun lot worden overgelaten. Maar wat gaat er nou mis? Om daarachter te kunnen komen is het belangrijk om te benadrukken dat het niet één enkel probleem is. Iets wat blijkt uit een recente analyse van de Volkskrant.⁷

In de eerste plaats ontbreekt bij veel politici inzicht in de doelgroep van de participatiewet. Er is veel maatwerk nodig in de participatiewet en zowel ambtenaren, bestuurders, gemeenten passen dit niet toe. Dit fenomeen is bekend bij het SCP⁸ en staat in hun evaluatie. In een interview van 'Boos' op BNN-VARA, heeft Tim Hofman meerdere politici geïnterviewd over de participatiewet, waardoor dit probleem ook breder bekend geworden.⁹ Recent werd er duidelijk dat een deel van de Tweede Kamer de gevolgen van de participatiewet niet kan inschatten. Met verbazing wordt gereageerd op een vrouw die een boete moest betalen, omdat ze boodschappen van haar moeder kreeg door te hoge lasten en te laag inkomen. Dit is onrechtvaardig en helpt niemand, terwijl de wet in feite juist werd toegepast. Iets wat niet veel verschilt van de voedselbank (waar vaak lange wachtrijen zijn).¹⁰

De bijstand brengt voor velen niet genoeg inkomen om van te leven en niet genoeg motivatie voor mensen om werk te vinden of relevante ervaring op te bouwen (dit is terug te vinden in de eindevaluatie van het SCP). Het Nibud heeft zelfs, na vijf jaar onderzoek, aangegeven dat de bedragen niet meer van deze tijd zijn. Als er niet iets snel gebeurt, krijgen steeds meer mensen geldproblemen. Hierdoor worden mensen niet geholpen, raken zij gedesillusioneerd en zijn daardoor vatbaarder voor andere problemen (Dakloosheid, meer armoede, burnouts, zelfdoding, geen toekomstperspectief, etc.).¹¹

⁷ Volkskrant: Bijstandsfraude komt er aan

<https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-de-schandalige-bijstandsaffaire-komt-eraan-b8f11ffd/>

⁸ SCP: Samenvatting Eindevaluatie Van De Participatiewet. Maroesjka Versantvoort

<https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/19/eindevaluatie-van-de-participatiewet>

⁹ Boos: Overheid houdt gehandicapten arm en VVD snapt eigen wet niet

<https://youtu.be/uz4U0SvUBVI>

¹⁰ AD: Vrouw met bijstand moet 7000 euro terugbetalen

<https://www.ad.nl/economie/vrouw-met-bijstand-moet-7000-euro-terugbetalen-omdat-ze-boodschappen-van-moeder-krijgt-a7a2cffb/>

¹¹ NOS: bijstand te laag volgens Nibud

<https://nos.nl/artikel/2354890-bijstand-en-minimumjeugdloon-veel-te-laag-bedragen-niet-van-deze-tijd.html>

Ten tweede is er een fraudewet toegepast op inkomen: de kostendelersnorm. De in 2015 ingevoerde kostendelersnorm betekent dat mensen, die met meerdere volwassenen in één huis samenwonen, minder bijstand krijgen. Hoe meer volwassen personen in een huis wonen, hoe lager de uitkering. Voor mensen in de bijstand - die vaak al hoge vaste lasten hebben - is dit een groot probleem. De kostendelersnorm heeft voor velen in de bijstand voor dakloosheid gezorgd. In 2020, het jaar waarin de pandemie uitbrak, is de dakloosheid verder toegenomen. Al voor 2020 gaf het CBS aan dat in ons welvarende land er steeds meer mensen zijn die buiten de boot vallen en een beroep moeten doen op instanties als de voedselbank om te kunnen overleven. Het kabinet roept op om vooral naar elkaar om te kijken. Dat klinkt mooi, maar voor mensen die afhankelijk zijn van een bijstandsuitkering is dit vaak geen optie. De in 2015 ingevoerde kostendelersnorm betekent dat mensen die met meer volwassenen in één huis samenwonen minder bijstand krijgen. Hoe meer volwassen personen in een huis wonen, hoe lager de uitkering.¹² Volgens het CBS was het aantal dak- en thuislozen in Nederland al voor de Corona-crisis in tien jaar tijd verdubbeld tot 39.000 personen. Volgens diverse organisaties die zich met dakloosheid bezighouden ligt het werkelijke aantal veel hoger¹³ en is dit aantal naar verwachting ook nog gestegen.¹⁴

Ten derde komt de ondersteuning voor mensen in de participatiewet grotendeels neer op dwang (denk aan verplichte tegenprestaties, bepaald sollicitaties per week en solliciteren op banen/functies die de gemeente als duurzaam ziet). Het SCP concludeert: "Dwang als zodanig werkt niet voor het vinden van regulier werk. De politiek moet in de spiegel kijken en niet proberen dit grote probleem te lappen met halfslachtige oplossingen."¹⁵ Deze dwang heeft ook nog eens veel impact op gedupeerden met psychische problemen die zorg nodig hebben in hun weg naar zelfredzaamheid. En dit terwijl gemeenten zelfs verplicht zijn om maatwerk te leveren, omdat ze zich moeten houden aan het VN verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (Artikel 8d van de participatiewet).

Op dit moment mist er veel zorg - binnen en buiten de bijstand - en is dit voor velen ontnomen door de bezuinigingen binnen de gezondheidssector. Dit is zeer schadelijk voor mensen met psychische problemen en nog veel schadelijker voor mensen die met een comorbiditeit te maken hebben. Het is bekend dat de wachtrijen in de zorg tegenwoordig veel te lang zijn. Men kan soms een jaar op psychische hulp wachten en er vervolgens

¹² FNV Manifest: Schaf de kostendelersnorm af

<https://www.fnv.nl/nieuwsbericht/sectornieuws/fnv-overheid/2020/11/schaf-kostendelersnorm-voor-mensen-in-bijstand-af#:~:text=De%20zogeheten%20kostendelersnorm%20voor%20mensen,in%20de%20financi%C3%A4le%20problemen%20komen>.

¹³ Trouw: SCP: voorkom dat familie niet meer voor elkaar kan zorgen door korting uitkering
<https://www.trouw.nl/opinie/voorkom-dat-familie-niet-meer-voor-elkaar-kan-zorgen-door-korting-op-hun-uitkering~b5bd3092/>

¹⁴ Hart van Nederland: 'Meer daklozen door lockdown.'

<https://www.hartvannederland.nl/nieuws/2020/lockdown-meer-daklozen/>

¹⁵ NOS: Verplichte tegenprestatie haalt mensen niet uit de bijstand

<https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2311467-scp-directeur-verplichte-tegenprestatie-haalt-mensen-niet-uit-bijstand.html>

achter komen dat de uiteindelijk geboden zorg niet passend is. Hierdoor wacht men soms jaren op passende zorg.¹⁶

Uit onderzoek van de GGD blijkt zelfs dat mensen in de bijstand zichzelf vaker van het leven ontnemen. Dit aantal is 5 keer hoger dan bij mensen zonder een bijstandsuitkering.¹⁷ Deze percentages laten zien hoe schrijnend de situatie is. De situatie is kritisch en moet meteen veranderen.

Veldonderzoek

De afgelopen maanden heb ik veel artikelen verzameld, ervaringen opgedaan en cijfers bekeken. De volgende ervaringen zijn van medewerkers van organisaties en mensen die met de participatiewet te maken hebben die anoniem hun verhaal delen.

Multidisciplinaire aanpak Erasmus MC

Naast de vele fouten van de participatiewet zijn er ook positieve kanten te benoemen. In Rotterdam heeft het Erasmus MC (EMC) een intensief inclusiviteitsprogramma voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit is voor een grote organisatie als het EMC een enorme uitdaging: “De begeleiding komt bovenop de reguliere werkzaamheden. Dat is soms pittig, ook omdat het zorgvuldig moet gebeuren. We zien dat deze groep eerder afglijdt bij kleine veranderingen: een begeleider die vertrekt of een ander takenpakket kan een reden zijn dat iemand uitvalt,” aldus Adviseur Inclusieve Arbeidsmarkt Shu-ting Cheng.

Dankzij het intensieve programma en de inzet van alle werknemers is het verloop van mensen die instromen uit de participatiewet bij het Erasmus MC met 18,5% een stuk lager dan het landelijke percentage van 52%.¹⁸ Eén van de succesfactoren hierbij is goede begeleiding op de werkplek. HARRIE-trainingen zijn daarom opgenomen in het project.¹⁹

Harrie is de personificatie van de ideale collega-werknemer die begeleiding op de werkvloer geeft aan werknemers met een extra ondersteuningsbehoefte. Harrie staat voor: Hulpvaardig; Alert; Realistisch; Rustig; Instruerend en Eerlijk. Uit onderzoek van CNV Jongeren en Vilans blijkt dat de kans op succesvol participeren op de werkvloer aanzienlijk wordt verhoogd wanneer de werknemer met een arbeidsbeperking wordt ondersteund

¹⁶ NOS: GGZ-activist krijgt behandeling na 1407 dagen wachten
<https://nos.nl/artikel/2340706-ggz-activist-charlotte-bouwman-krijgt-behandeling-na-1047-dagen-wachten.html>

¹⁷ Trouw: Vaker zelfdoding onder mensen met uitkering
<https://www.trouw.nl/nieuws/vaker-zelfdoding-onder-mensen-met-uitkering~b60b9534/>

¹⁸ Financieel Dagblad: ‘Waarom Meedoen Het Beste Medicijn Is.’
<https://fd.nl/advertorial/verderkijkers/1307915/waarom-meedoen-het-beste-medicijn-is>

¹⁹ CNV: ‘Interview Harrie.’
<https://www.cnvjongeren.nl/user-files/uploads/2019/05/InterviewHarrie-CNV-A4-spreads-DEF.pdf>

door een Harrie. Het Harrie gedachtegoed is doorontwikkeld en er is een module speciaal gericht op statushouders uit ontstaan.²⁰

Externe verhalen

Om mijn perspectief te verbreden heb ik wat mensen geïnterviewd en om hun ervaringen gevraagd. Daarnaast hebben artikelen van het FNV bijgedragen om casussen van externe bronnen te verzamelen. Deze verhalen zijn verkort, maar de gehele documentatie van de verhalen is in een apart document verwerkt.

Verhaal van M.

Dit verhaal is afkomstig van M., die in het autistisch spectrum zit. Zij zit in de bijstand en was begin oktober 2020 'één van de gelukkigen' voor een fraude steekproef. M. had al het inkomen van afgelopen jaar netjes op tijd geprint en had wegens haar autisme een coach meegenomen naar de steekproef afspraak. Deze coach was echter invallende omdat haar huidige coach ziek was geworden. De ambtenaar was koud en kil. M. had alle inkomens netjes gemarkeerd met verklaringen erbij. Ook had ze wat inkomsten van Marktplaats, waar ze in een periode van tien jaar verkopen had gedaan. De ambtenaar gaf aan dat dit geen probleem was en gaf zelfs aan dat ze alleen inkomsten nodig had van de afgelopen 3 maanden. Mid oktober 2020 heeft ze alle inkomsten doorgegeven.

M. was beloofd dat ze binnen 3 weken antwoord zou krijgen. Pas eind november 2020 kreeg ze antwoord en de vraag om nieuwe informatie aan te leveren, wat zij meteen deed. Begin december kreeg ze een brief met de uitslag waarin stond dat ze een bedrag van ongeveer €430,- moest terugbetalen. In de brief stond ook dat ze een mogelijke boete ontvangt, maar dat die brief nog zou volgen. Een apart bedrag dat verder niet werd onderbouwd, vond M., en ook heel veel geld. M. vond het een apart en hoog bedrag, waarbij de onderbouwing ontbrak.

Vanaf december werd er elke maand wat ingehouden van de bijstand van M. Zij had daar bezwaar tegen ingediend en een sterke brief geschreven. Naast hun fout te benoemen (van het aanleveren van meer dan een jaar aan afschriften wat eigenlijk maar voor drie maanden hoefde) en bezwaar in te dienen tegen hun besluit, heeft ze ook haar persoonlijke situatie benadrukt.

M. schrijft: "Ik ben autistisch en ik ben ook nog eens chronisch ziek. Dit alles weegt zo zwaar op mijn dag. En niet alleen het fysieke aanleveren van afschriften/bestanden, maar vooral ook de stress en angst die ze je bezorgen. Die vooral nekken al het mens in mij. Ik ben nu nog in afwachting van de reactie op het bezwaarschrift. Maar dat kan nog lang gaan duren.."

²⁰ Website 'Ik Ben Harrie.'
<https://www.ikbenharrie.nl/>

Verhaal van J.

In 2011 studeerde J. af aan de kunstacademie. Er was net van alles wegbezuinigd op het gebied van kunst en cultuur en daarnaast was het crisis. J. nam geen vakantie en ging meteen fulltime aan de slag, omdat ze bang was om in de bijstand terecht te komen. Dit zou ervoor kunnen zorgen dat zij zou verzanden en niet meer goed op weg zou komen.. Uiteindelijk moest J. toch de bijstand aanvragen. Zij had nooit verwacht dat ze de mensen die de wet uitvoeren niet kon vertrouwen, wat uiteindelijk het geval bleek te zijn.

J. kwam in een traject terecht waarin zij zich gedwongen moest uitschrijven bij de Kamer van Koophandel en vernederende cursussen moest volgen in het schrijven van sollicitatiebrieven, samen met nieuwe Nederlanders en niet academisch geschoolde mensen. Daarnaast had ze een coach die vernederende dingen zei zoals: "Je ziet er slim uit, waarom heb je geen werk?" Er werden ook afspraken per post gestuurd, soms maar een dag van te voren. Toen J. in de vakantie twee dagen haar ouders bezocht kreeg zij meteen te horen dat als ze - zonder inlichting - nog een keer haar ouders bezocht, haar uitkering zou kwijtraken. J. heeft vaak huilend bij afspraken gezeten. Als J. hilde kreeg ze te horen dat ze stampij maakte en dat dat consequenties zou hebben.

Aan het einde van dit slopende traject was J. al haar zelfvertrouwen kwijtgeraakt en blokkeerde ze volledig. J. wilde graag werken, maar wanneer zij inkomsten van werk had kreeg ze, vaak al voordat ze een loonstrook had ontvangen, een dreigbrief waarin stond dat als ze deze inkomsten niet overhandigde dat consequenties had. Uiteindelijk voelde het veiliger om geen betaald werk erbij te doen, hoewel ze natuurlijk haar best bleef doen haar leven op de rails te krijgen?. Uiteindelijk kreeg J. ernstige lichamelijke klachten door de stress die zij te verduren had, voelde ze zich kapot en heeft ze chronische klachten gekregen waardoor ze enkel in staat is af en toe vrijwilligerswerk te doen.

J. is tot op heden elke dag bang dat ze misschien iets verkeerd heeft gedaan en voelt zich vaak gegijzeld of gevangen, terwijl ze zo graag vrij zou willen zijn. Nu is er iets meer vertrouwen, tenminste bij haar huidige coach waar ze contact mee heeft. Met hem kan ze op een gelijkwaardige en respectvolle manier overleggen en mag ze bijverdienen met vrijwilligerswerk, waardoor ze meer energie krijgt en het gevoel heeft dat ze kan bouwen aan een toekomst. Ook kan ze meer besteden aan medische behandelingen. Dit geldt helaas alleen voor vrijwilligerswerk J. kan helaas enkel door het doen van vrijwilligerswerk iets bijverdienen, terwijl ze opgeleid is en een specialisme heeft terwijl ze een opleiding heeft gevolgd. J. zou beter kunnen bouwen aan haar leven als ze haar specialisme zou kunnen uitoefenen en hier iets aan over zou kunnen houden. Daarnaast had J. in de afgelopen jaren graag willen studeren, maar dat mocht niet aangezien ze beschikbaar moest zijn voor werk (in theorie dus, want in de praktijk kon J. helemaal niet werken op dat moment). Een studie is beter in te delen en met een gemotiveerde houding is het beter te doorstaan wat betreft gezondheid. Wie weet hoe ver je dan kunt groeien.

Korte verhalen van het FNV

Dankzij een column van het FNV, heb ik ook nog meer externe compacte verhalen kunnen verkrijgen. Als politici willen leren van de fouten in de participatiewet en wat er nou echt verbeterd kan worden, dan zouden ze nauw samen moeten werken met het FNV.

“Een alleenstaande moeder met kleine kinderen die gedwongen wordt toiletten schoon te maken in het kader van re-integratie, maar die liever een opleiding zou volgen om duurzaam aan de slag te gaan en zo uit de schulden te komen.”

“Een bouwvakker van 57 die in crisistijd op straat is komen te staan en niet meer aan de slag kwam: hij had mijn vader kunnen zijn. Een stratenmaker die voor minder dan 35% arbeidsongeschikt werd verklaard en geen werk kon vinden in de functies die voor hem door UWV werden geduid: er waren namelijk helemaal geen vacatures in die functies.”

“Een hooggekwalificeerde Afghaanse oogarts die naar Nederland vluchtte en waarvan de diploma's niet helemaal matchen, en geen aanvullende opleiding mocht doen.”

“Een meisje met een arbeidsbeperking die voorheen groepsgewijs gedetacheerd kon worden via de sociale werkvoorziening en daar ook mbo-deelcertificaten kon halen, maar die nu zonder uitkering thuis bij haar ouders op de bank zit.”

“Een jongeman met psychische problemen zonder vaste woon- of verblijfplaats die worstelt om de dag door te komen.”²¹

²¹ Kitty De Jong: de participatiewet is mislukt

<https://joop.bnnvara.nl/opinies/de-participatiewet-is-mislukt#:~:text=Nadat%20het%20Sociale%20en%20Culturele.kan%20terug%20naar%20de%20tekentafel>

Potentiële oplossingen

I. Multidisciplinaire aanpak en maatwerk bij gemeenten

Als we een globale conclusie kunnen trekken uit wat er fout gaat binnen de participatiewet is het duidelijk dat er maatwerk nodig is. Niet alleen op de werkvloer, maar vooral binnen de gemeenten. Deze conclusie wordt ook getrokken in een recente analyse van de Volkskrant.²²

Natuurlijk, het ene maatwerk is het andere niet en maatwerk is niet zo makkelijk na jaren van bezuinigingen door het Rijk op de bijstandsbudgetten van gemeenten. Vrijwel alle gemeenten kampen met tekorten voor het sociaal domein. Veel gemeenten hebben al ontzettend veel goede programma's die mensen vooruit kunnen helpen. Vaak zetten ze deze niet of niet juist in. Met een klein beetje extra inzet zou dit nog kunnen verbeteren. Ze zijn dit zelfs verplicht om te doen, omdat ze zich moeten houden aan het VN verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (Artikel 8d van de participatiewet).²³

Als we naar het Erasmus MC kijken, dan zien we dat een multidisciplinaire aanpak een positieve impact heeft op werknemers die uit de participatiewet komen. Ervaringsdeskundigen, Harrie's of buddies op de werk- of opleidingsvloer, de juiste programma's inzetten, luisteren naar wat de werknemer nodig heeft en nazorg zowel tijdens als na het werk kunnen ervoor zorgen dat mensen niet meer terug in de bijstand vallen.

Geef mensen de kans om een part-time opleiding te volgen naast hun coaching en geef ambtenaren de vrijheid om mensen in de participatiewet een kans te geven.

II. Vertrouwen in plaats van wantrouwen

Er moet een menselijke maat gehanteerd worden. De regering en gemeenten moeten stoppen met de misplaatste fraude jacht en moeten mensen in de participatiewet op een fatsoenlijke manier gaan behandelen. Natuurlijk zijn er altijd mensen die misbruik maken van het bijstandstelsel, maar dit percentage is zo laag dat het bizar is om te zien dat iedereen in de bijstand aan diezelfde maat gemeten wordt.

²² Volkskrant Analyse: het recht op bijstand is schipperen tussen afgunst en solidariteit
<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/het-recht-op-bijstand-is-schipperen-tussen-afgunst-en-solidariteit~b366bd0f/>

²³ Participatiewet Artikel 8d
https://wetten.overheid.nl/BWBR0015703/2021-01-01/#Hoofdstuk1_Paragraaf1.2_Artikel8d

III. Gemeenten moeten zich gaan houden aan de wet

Wat heb je liever? Eerst wat geld kwijt om iemands toekomst te verbeteren of iemand langdurig in een situatie houden wat uiteindelijk op de lange termijn meer geld kost en waar die persoon in kwestie geen baat bij heeft? Je zou denken dat gemeenten en politici voor de eerste optie zouden kiezen en je zou denken dat gemeenten maatwerk zouden leveren. Helaas doen beide partijen dit niet.

Gemeenten zijn ongelooflijk streng, bieden geen versoepelingen aan en bieden amper of miniem maatwerk aan. Daarnaast geeft het kabinet te weinig geld aan gemeenten om een multidisciplinaire aanpak in te plannen. Dit is heel storend, aangezien in Artikel 8d van de participatiewet staat dat gemeenten wel maatwerk horen in te vullen rondom het VN Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.²⁴

Conclusie

De participatiewet is mislukt en er moet verandering komen. Dakloosheid, meer armoede, burnouts, zelfdoding, geen toekomstperspectief en nog veel meer zijn de gevolgen. De strikte regels, het gebrek aan maatwerk en het wantrouwen van de burgers heeft er voor gezorgd dat mensen in de bijstand als criminelen worden behandeld. Sterker nog: mensen in de bijstand hebben al minder rechten dan verdachte criminelen. “Verdachten van een misdrijf,” constateert Nationale Ombudsman Reinier van Zutphen dan ook, “zijn beter beschermd dan mensen wier enige misdaad is dat ze bijvoorbeeld eens een vinkje verkeerd hebben gezet.”²⁵

Het is schrijnend dat veel gemeenten zoveel strenge regels opstellen en zichzelf zo de nek omdraaien en zich niet aan bepaalde artikelen van de participatiewet houden. Dit is heel duidelijk als we alle verhalen lezen.

Sommige mensen kunnen niet meer werken dan dat zij zouden willen of kunnen. Ontneem deze mensen niet hun rechten, bied ze maatwerk aan en geef ze ook de ruimte en tijd om verder te komen. Zij hebben het al niet voor het kiezen en het zou veel makkelijker moeten zijn om naar een toekomst te kunnen werken.

²⁴ Participatiewet: Artikel 8d

https://wetten.overheid.nl/BWBR0015703/2021-01-01/#Hoofdstuk1_Paragraaf1.2_Artikel8d

²⁵ Volkskrant: Het recht op bijstand (zie kop: Tegenstrijdige Rechtvaardigheidsgevoelens)

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/het-recht-op-bijstand-is-schipperen-tussen-afgunst-en-solidariteit~b366bd0f/>

De mening van de auteur

Ik ben ervan overtuigd dat in de participatiewet een kern van waarheid zit. Met werk of scholing kun je inderdaad je leven verbeteren, mensen ontmoeten en nieuwe doelen voor jezelf creëren. En dit komt van iemand die al 5 jaar in de participatiewet zit. Bepaalde aspecten gaan goed en laten zien dat mensen gemotiveerd zijn, motivatie terug kunnen krijgen, graag willen werken en zelfredzaam kunnen worden. Echter, mensen (met een beperking) forceren naar werk helpt niet. Er is jammer genoeg geen sprake van een multidimensionale aanpak. De dwang zorgt voor meer stress en zowel in de verhalen van geïnterviewde mensen als mijn eigen verhaal heeft de stress zeer onprettige gevolgen gehad voor onze lichamelijke en mentale gezondheid. Mensen hebben maatwerk nodig: zorg, coaching, financiële zekerheid en nazorg.

Politici en gemeenten moeten zich ook echt meer gaan verdiepen in de doelgroep én in de wet. Het is schrijnend om te zien dat veel gemeenten zich niet aan Artikel 8, 8b en 36b houden en het is beschamend om te zien dat er zo weinig bewindslieden van de doelgroep en de wet afweten. Het is bizar om te zien dat er geen mensen uit de doelgroep zelf een positie hebben binnen de overheid om suggesties of veranderingen aan te brengen in de wet. Als we het nieuws lezen, kan hier een groot schandaal van komen.²⁶

Ik heb zelf vaak genoeg mijn best gedaan en laten zien dat ik gemotiveerd ben om verder te komen. Ik heb meerdere oplossingen gepresenteerd en laten zien dat ik met een opleiding verder kom. Vaak heb ik zeer validistische antwoorden en oplossingen gekregen (bijvoorbeeld dat ik met mijn autisme perfect bij ICT zou passen tussen andere mensen met autisme) terwijl gemeenten het maatwerk horen in te vullen en zich moeten houden aan het VN-verdrag voor de rechten van personen met een handicap. Dit is allemaal in strijd met Artikel 8, 8D en 36B.

In interviews heb ik mijn ambities gedeeld en ik heb zelfs meerdere lezingen gegeven waarin ik vertel hoe we als maatschappij verder kunnen komen als we mensen met een neurodiversiteit de juiste hulp geven. Ik heb nog altijd een beetje hoop dat ik mijn eigen zelfredzaamheid kan vinden. Mijn motivatie, energie en weerstand tegen stress is alleen erg laag geworden door de participatiewet. Laten we hopen dat hier snel verandering in gaat komen.

²⁶ Volkskrant: De Schandalige Bijstand Affaire Komt Eraan
<https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-de-schandalige-bijstandsaffaire-komt-eraan-b8f11ffd/>

Meer weten?

SCP: 'Eindevaluatie Participatiewet.'

<https://www.scp.nl/publicaties/publicaties/2019/11/19/eindevaluatie-van-de-participatiewet>

Volkskrant: 'Het recht op bijstand is schipperen tussen afgunst en solidariteit.'

<https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/het-recht-op-bijstand-is-schipperen-tussen-afgunst-en-solidariteit~b366bd0f/>

Volkskrant: 'De bijstand affaire komt er aan.'

<https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/opinie-de-schandalige-bijstandsaffaire-komt-eraan~b8f11ffd/>

Trouw: 'Participatiewet drijft mensen in bijstand tot wanhoop.'

<https://www.trouw.nl/nieuws/participatiewet-drijft-mensen-in-bijstand-tot-wanhoop-de-maatschappij-zit-niet-op-ons-te-wachten~bb992297/>

Nawoord

Ik wil een aantal mensen bedanken.

Leo, Jenny en Hannah van Kampen: wat ben ik ontzettend blij en dankbaar om jullie als familie te hebben. We hebben samen veel meegemaakt en samen veel doorstaan. Dankzij die ervaringen en opvoeding van jullie ben ik altijd alert en gedreven gebleven. Ik heb altijd mijn dromen weten te achtervolgen en die hebben jullie allemaal ondersteund.

Shu-ting Cheng: ontzettend bedankt voor het vorderen van mijn loopbaan. Het heeft mij ontzettend veel ervaring, inzicht en vaardigheden gegeven en zonder deze attributen heb ik dit rapport niet kunnen maken.

Leana Boven, Ibrahim Alaoui Chifri, Lennart van Nieuwenhuizen en Floor Vierenhalm. Ontzettend bedankt voor het nakijken, de revisies en suggesties voor toevoegingen.

Als laatste, de mensen die het dichtst bij mijn hart staan. En dat zijn Ibrahim Alaoui Chifri, Lennart van Nieuwenhuizen, Tim Roos, Jennifer Griekspoor, Inez Hogeveen en Lisa de Bruijn. Zonder jullie vertrouwen, geloof en steun heb ik dit nooit kunnen maken en heb ik nooit zo ver kunnen komen als nu. Jullie hebben mij door de diepste dalen zien gaan en jullie hebben dingen voor mij gedaan die echt niet hadden gehoeven. Ik ben ontzettend dankbaar voor jullie. Ik heb mijn frustratie in iets positiefs kunnen omzetten en dat is allemaal dankzij jullie.

Samen staan we sterk.